

sére, befogadására van szükség — hangsúlyozza Hanák Péter már-már Jászi proféciáihoz hasonló szárnyalással —, amelyben a nemzeti érdek és érték rangjára emelkedik a sorsközösség tudata, s a dunai patriotizmus eszmei kincs-tárába szervelesen beépülnek a nemzeti kultúrák értékei.” (156. l.)

Hanák könyve a maga kiérlelt módszertani-stiláris apparátusával Jászi szellemi fejlődésrajzához méltó módon járja körül a dunai szövetekezés és patriotizmus kérdéskörét: a történész felkészültségével arányos, kifinomult empátia, kellő tárgyilagosság lehetővé teszi számára, hogy „a megvalósult jövő”, a történelem rostáján fennmaradt alternatívák ismeretében is pontosan érzékelje a kihullott variánsok erényeit és esélyeit. Köztük Jászi dunai konföderációs elképzelése, ez „ajánlatosan is racionális konstrukció” szerinte mint „ma esélytelen, irreális lehetőség is a történelmi alternatívák közé tartozik”. (156. l.)

Alternatívák, utópiák, illúziók esélylatolgatása mellett figyelemre méltó és remélhetően termékeny eszmeifuttatást olvashatunk nemzet és nemzetköziség, reform és demokrácia, demokrácia és nemzetiség viszonyáról. Kivált ez utóbbi behatárolása, a köztük levő különbség precíz megjelölése (149—150. l.) tűnik fontos felismerésnek, még ha a Duna táji nemzetfejlődés belső zavarai és külső konfliktusai arra is engednek következtetni, hogy az egymástól eltérő azonosulási formaként meghatározott demokrácia és nemzetiség együvé tartozása optimális esetben vélhetően szorosabb, mint a hanáki definícióban jelzett megengedő viszony. (*Magvető.*)

ILLAVAI LÁSZLÓ

Vasy Géza: Pályák és művek

Vasy Géza tanulmányírói alapmagatartása olvasócentrikus, közösgécentrikus. Nem írókat, költőket serkentő, orientáló, vagy éppen keményen elmarasztaló kritikus, s nem tekinti feladatának a legfrissebb esztétikai, poétikai fogalomkészlet alkalmazását sem a műmagyarázat tökéletesítése, korszerűsítése céljából. A szélesebb olvasóközönség ízlését, irodalomértését igyekszik befolyásolni egy jól körvonalazott értékrend jegyében, mely szerint a prózaírók közül Sarkadi, Sánta, Szabó István, Galgóczi Erzsébet, Kertész Ákos, a költők közül Kormos István, Nagy László, Juhász Ferenc, Szécsi Margit, Csoóri Sándor kerül az élre. (Tudni való persze, hogy egyetlen tanulmánykötet esetében sem lehet végletes következtetéseket levonni a szerző ízlésére, értékorientációjára vonatkozóan pusztán abból a tényből, hogy kiktől nem ír, hiszen a kötetbe gyűjtést megelőzően a folyóiratokban publikált tanulmányok témája csak részben a szerző választásának, részben teljesen rajta kívülálló körülményeknek a függvénye.)

Hőseiről szólva azért ír deskriptív módszerrel, azért nem riad vissza némileg problematikusnak tekinthető, markáns minősítésektől (például a „költőforradalmár” és a „mesterember-költő”, a „formaművész” szembeállításától),

hogy minél többek számára lehessen érthető és hatásos. Bátran használ bizonyos, sokak által és könnyen átélhető fogalmakat („helytálló ember”-nek mondja Nagy László lírai hősét, szerinte Nagy László a „hogyan kellene élnünk” kérdésre ad lírai választ stb.), mert (bár nyilván tisztában van azzal, hogy ezek olyan általánosságok, melyekkel kevés megragadható konkrétum mondható el egy költészetről) azt érzi hivatásának, hogy akár a moralizáló általánosítás árán is kifejezze egy-egy életmű szerves kapcsolódását adott eszmei-erkölcsi törekvésekhez, s ezáltal összhangba hozza az általa legtöbbször becsült írókat, költőket az elmúlt évtizedek nagy politikai-ideológiai folyamataival.

Társadalom- és erkölcscentrikus irodalomszemlélet tehát az övé, amelyet deklarált marxista nézőpont határoz meg. Verselemzéseiben (Csoóri Sándor: *Idegszálaival a szél*; Nagy László: *Ki viszi át a szerelmet*; *Szárnyak zenéje*) avatott szövegelemzőnek bizonyul, láthatólag azonban az irodalmi műalkotás minden egyes eleme úgy érdekli, mint egy közösség szellemi-művészi „lélegzetvétele”. Kétségtelen, hogy ennek következtében a tárgyalt művek sok-sok igen lényeges és komplikált mozzanatáról nem esik szó a tanulmányokban, kárpótul azonban bennünket Vasy Géza azzal, amit nyújt, amit tárgyilagosan, komolyan, széles háttérrel, megbízhatóan és meggyőzően kifejt. Szembetűnő a realista, s többnyire a népi írók prózájában gyökerező epika iránti vonzalma, a líra esetében Nagy László költészetének középpontba állítása: „Ahogy a századelőnek Ady Endre, a két világháború közötti kornak József Attila, az utóbbi negyedszázadnak Nagy László a jellegzetes művészideálja. Ha azt mondjuk: a költő — eisöként reá gondolunk” — írja.

Általában megbecsülően, higgadtan, méltányoló módon értekezik, hangja csak egy-két, s valóban igen súlyos kérdést érintő ponton forrósodik fel. Például *A nemzeti jelleg és Nagy László költészete* című tanulmányában az irodalmak nemzeti jellegének érvényességére, s nem csökkenő fontosságára hitelesen, igaz módon mutatva rá, vagy a realista, közvetlenül valóságtükröztető epika létjogosultságát védve (*A realizmus a mai magyar epikában*). Nem egyszerűen vonzalmainak jegyében szól ilyenkor, hanem irodalmunk sokarcúságának, gazdagságának megőrzéséért is. Ez az értékmentő buzgalom nyilatkozik meg abban is, amikor az 1948 és 1956 között született alkotások erőnyeire, speciális funkciójára is felhívja a figyelmet (maholnap ehhez is bátorság szükségeseltetik), s amikor sajnálatosan feledésbe merül, ám nagyon jelentős életművek (Sarkadi, Szabó István) megbecsültetéséért perel.

Vasy Géza következetességére, felkészültségére jellemző, hogy nem hátrál meg a leghálátlanabb feladatok elől sem, amilyen például az 1945 utáni irodalmi fejlődés periodizálása. Tisztában van azzal is, hogy bizonyos politikai, történelmi fordulatok nem jelentenek szükségszerűen irodalmi korszakhatárt is, hiszen többször hangsúlyozza, hogy a magyar lírának az Adyéhoz fogható nagyszabású megújulása, egy gyökeresen új költői formanyelv kialakulása 1952—53 tájékára tehető, s Juhász Ferenc és Nagy László nevéhez köthető. (A prózában ilyen méretű átalakulást nem említi, ami nem is csoda, ha arra gondolunk, hogy ez alighanem a hetvenes évek derekán játszódott le, s az itt közölt tanulmányok megírásának időpontjában ezt még lehetetlenség volt érzékelni.)

Igaz, felfedezésekkel, meghökkentően új beállításokkal nem lep meg Vasy Géza, de bizonyos hangsúlyok eltolásával, a fogalmazás árnyaltságával, némely folyamatok körvonalazásával egy nagyon is eredeti álláspont, önálló, megalapozott, eszmeileg, elméletileg átgondolt irodalomszemlélet bontakozik ki cik-

keiből. Alapműnek tekinthető hosszabb időre *A realizmus a mai magyar epikában* című terjedelmes értekezése, ami némi bővítéssel, s esetleg időben továbbvive hézagpótló monográfiává volna szélesíthető. Szabó Istvánról, Kertész Ákosról szóló írásai túlmutatnak önmagukon. Nemcsak az idézett művek értékeit bizonyítják, hanem sürgetik vagy legalábbis óhajtják az adott művészi-emberi-tematikai tendencia folytatását. Ladányiról formált véleménye is kiállta az idők próbáját, mint ahogy a Kormosnak szentelt kismonográfia-méretű esszé is tartósnak mutatkozó megállapítások tömegét tartalmazza.

Vasy Géza a szocialista irodalomkritika hagyományait folytatja és képviseli a népies, illetve realista ízlésvilág, a nemzeti-népi értékorientáció többletével. Társadalmi elkötelezettségű, jó értelemben politikus látású, ám kitűnő formaérzékű, magasan kvalifikált literátor ő, aki mai irodalmunk roppant súlyú dilemmáinak ügyében mer és tud határozottan állást foglalni. Értékeket féltve, tudatosítva, műveket értve, magyarázva kívánja elősegíteni a szerves irodalmi fejlődést, s tesz meg minden tőle telhetőt a holnap irodalmáért, annak közösségileg is értékes, hasznos arculatáért. (*Szépirodalmi.*)

IMRE LÁSZLÓ

DIÓSZEGI BALÁZS RAJZA